

Nörolojideki Tarih ve San'at

Özgür Bilgin

Dr., Marmara Üniversitesi Nöroloji Anabilim Dalı

Tel: +902163271010/266

Gsm: +905424348876

Faks: +902163259777

E-mail: ozgurbilgin1@yahoo.com

ÖZET

Kullandığımız tıbbî terimlerin pek çoğu mitolojik ve tarihî kökene sahiptir. Nörolojide de bu terimlere rastlamak mümkündür. Şüphesiz epilepsi veya oromandibüler distoninin tarihsel adını bilmeden de mükemmel bir klinisyen olunabilir. Ne var ki, bugün günlük kullanımda olmayanlar dâhil bu orijinal terimleri hatırlamak nörolojiyi uygarlaştırmakta ve tıbbın iki ana parçası olan bilim ve san'atı kaynaştırmaktadır.

Tümü yazılmaya çalışılsa başlı başına bir kitap oluşturabilecek bu bilgilerden hoş ve popüler olanları derlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: mitoloji, san'at, tarih, nöroloji

ABSTRACT

History and Art in Neurology

Most of the medical verbs and eponyms which we use today have been derived from mythology and history. People were interested in medicine and treating diseases even in ancient times. Many medical verbs have been originated from dedication to the person who was related with the disease mostly by giving his name to the illness. Giving the name of the famous sufferer to the illness has been another common approach. Literal characters as well as mythological ones and sometimes the figures of a painter may inspire for a medical verb.

It's obvious that being a perfect clinician doesn't require the knowledge of epilepsy's or oromandibular distony's historical names. However; remembering these original terms including the ones which are not in use today civilizes neurology and join the two major parts of medicine; science and art. Even though current tendency among clinicians is to neglect art, these two major parts complete each other.

It's not possible to mention all the stories in an article since this will probably account for a thick book. Popular and entertaining ones have been presented to the readers here.

Keywords: mythology, art, history, neurology

GİRİŞ

Kullandığımız tıbbî terimlerin pek çoğu mitolojik ve tarihî kökene sahiptir. Nörolojide de bu terimlere rastlamak mümkündür. Şüphesiz epilepsi veya oromandibüler distoninin eski adını bilmeden de mükemmel bir klinisyen olunabilir. Ne var ki, bugün günlük kullanımda olmayanlar dâhil, bu orijinal terimleri hatırlamak nörolojiyi uygarlaştırmakta ve tıbbın iki ana parçası olan bilim ve san'atı kaynaştırmaktadır.

Bu makalede, tümü yazılmaya çalışılsa başlı başına bir kitap oluşturabilecek bu bilgilerden eğlenceli ve popüler olanları derlenmiştir.

ÇEŞİTLİ KAVRAMLARIN TARİHİ GEÇMİŞİ

Achiles Refleksi: En iyi bilinen ve en yaygın "tıbbî" mitolojik kahramandır. Aşıl refleksinin öyküsü en büyük

Yunanlı savaşçı Thessaly kralının oğlu Achilles'e dayanmaktadır (Budrys 2005, Georgiades 2002). Oğlunu ölümsüz yapmak isteyen deniz tanrıçası Thetis onu topuğundan tutarak Styx nehrine batırmış, kutsal suyla temas etmeyen tek yeri olan topuğu savunmasız kalmıştır. Achilles, Paris'in zehirli oku ile topuğundan vurularak ölmüştür (Resim 1a,1b).

Aguecheek Hastalığı: Sir Andrew Aguecheek, William Shakespeare'in "12. Gece" eserindeki içkici karakterin ismidir. Sarhoş olduktan sonra bilinç düzeyi fluktuasyonlar göstermektedir. Bu karakterden yola çıkılarak kronik portosistemik ensefalopatiye "Aguecheek Hastalığı" adı verilmiştir (Budrys 2005).

Alice Harikalar Diyarında Sendromu: Sendromun ismi Lewis Carroll'un aynı adlı romanından alınmıştır. Depersonalizasyon, vücut imajının idrak edilmesinde bozul-

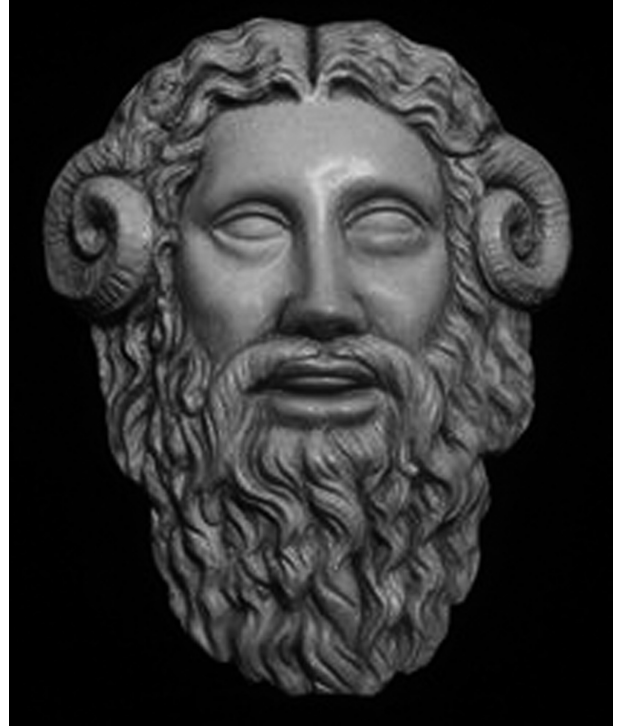
Resim 1a. Styx nehrine batırılan Achilles

Resim 1b. Ölmekte olan Achilles (Statute of Dying Achilles)

Resim 2. Alice Harikalar Diyarında

Resim 3. Ammon

ma, vizüel illüzyonlar, metamorfozis ile karakterizedir. Migren aurası, epilepsi (basit veya kompleks parsiyel nöbetler), hipnagogik deliryum durumları, ensefalit, serebral lezyonlar, ilaç intoksikasyonu ve şizofrenide görülebilir (Budrys 2005, Rolak 1991, Podoll ve ark.2002, Larner 2005) (Resim 2).

Ammon Hornu (Boynuzu): Ammon eski Mısır'ın koçbaşı tanrısı için kullanılan Yunanca isimdir. Cornu Ammonis (Ammon hornu) hippokampus anlamına gelmektedir (Budrys 2005, Lendering 2006). İkisi arasındaki bağlantı, koçboynuzları ve hippokampusun benzer bükümlülüğü yapısı nedeniyle kurulmuştur (Resim 3).

Arachnoidea: Arachne, dokumacılıkta çok yetenekli olan Lidyalı bir mitolojik kadındır. Dokumacılık yeteneğinin Athena'dan daha üstün olduğunu söylediği duyulduğundan, Athena tarafından cezalandırılıp bir örümceğe dönüştürülmüştür. Beyni saran meninkslerden örümcek ağı görünümünde olan ara katmana "arachnoidea" adı verilmiştir (Georgiades 2002).

Atlas: Atlas, Titanlar'ın tanrılara karşı savaşında yer aldığından ceza olarak cenneti omuzlarında taşımaya zorlanmış bir Titan'dır. Oksipital kemikle kafa tabanında eklem yaparak başın ağırlığını taşıyan ilk servikal vertebraya Vesalius tarafından bu ad verilmiştir (Budrys 2005, Georgiades 2002) (Resim 4).

Aziz Paul'un Şeytanı: Aziz Paul, Damascus yolculuğu sırasında kompleks parsiyel nöbet geçirmiştir. Epilepsi hastalığına eski İrlanda'da "Aziz Paul'un Hastalığı"

Resim 4. Atlas

adı verilmiştir. “Aziz John’un Şeytanı”, “Aziz Valentine Hastalığı” da epilepsi için tarihte kullanılmış isimlerdir (Budrys 2005).

Aziz Vitus Dansı: Aziz Vitus Sicilya’lı ilk Hristiyan şehitlerinden biridir. Efsaneye göre Aziz Vitus şeref olarak kabûl edilen, nörolojik hastalıklarda çok sayıda mucize ve iyileşmeler sağlamıştır. Özellikle dans hareketlerine benzeyen paralize eller, titreyen ekstremiteler, beceriksiz adımları iyileştirmede başarılı olmuştur. Bu tarz şikâyetleri olanlar Almanya ve Çekoslovakya’da Aziz Vitus şapellerinde iyileşmek için dua etmişlerdir. Koreik hareketlere Paracelsus tarafından “Aziz Vitus Dansı” (chorea sacri viti) adı verilmiştir (Budrys 2005, Eftychiadis ve Chen 2001).

Brueghel Sendromu: Pieter Brueghel (the elder) 1525- 1569 yılları arasında yaşamış, değişik distonik fasiyal ifâdelerin resimlerini çizmiş Flaman bir ressamdır. “Brueghel Sendromu”, kraniyal distonilere

(blefarospazm, hemifasiyal spazm, oromandibüler distoni), ressama ithâfen verilen isimdir (Budrys 2005, Marsden 1976) [Resim 5].

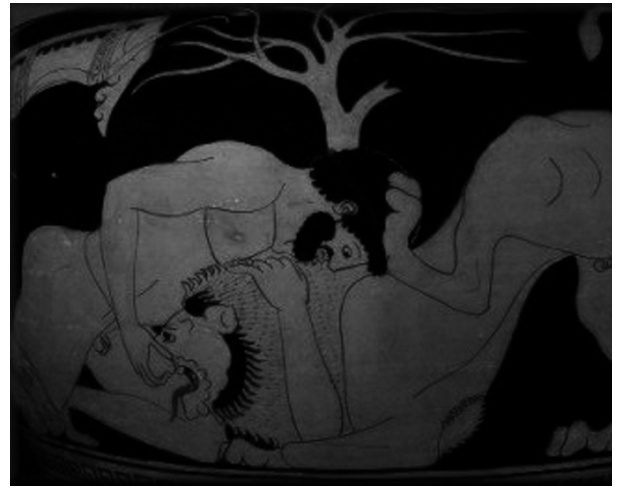
Hercules Hastalığı: Hercules, sıra dışı kuvveti ile tanınan bir mitolojik kahramandır. Delilik nöbetleri sırasında karısını ve 3 oğlunu öldürmüştür. Hercules’ün aşırı

Resim 5. Esneyen Adam (Yawning Man), Pieter Brueghel

kuvveti ve vahşiliğinin epileptik nöbetler sırasında ortaya çıktığı düşünüldüğünden eski çağlarda epilepsi için “Hercules Hastalığı” (hercules morbus) ismi kullanılmıştır (Budrys 2005) (Resim 6).

Hippokampus: Yunan mitolojisindeki yarı at, yarı balık deniz canavarının ismidir. Limbik korteksin parçası olarak temporal lobun inferomedialinde yer alan, öğre-

Resim 6. Nemean aslanıyla kavgâ eden Hercules

Resim 7. Hippocampus

nilmiş bilgilerin ve yaratıcılığın ana bölgesi olan hippocampusun ismi şekli itibarıyla bu mitolojik yaratıktan gelmektedir (Giap ve ark. 2000) (Resim 7).

Lazarus Sendromu: İncil’de adı geçen Lazarus’un öldükten 4 gün sonra İsa tarafından diriltildiğine inanılmaktadır (John 11: 1- 44). “Lazarus Sendromu” bir dizi postresusitasyonel (genellikle kardiyak arrest sonrası) semptomdan oluşmaktadır. Özellikle temporal loblardaki uzamış anoksiye bağlı olarak gelişir. “Tünelin içinde yürüme”, “ışık görme”, “kendini vücudunun dışındaymış gibi hissetme” vb. tipik belirtileri olabilir. Anksiyete, depresyon, insomni, kâbuslar, hezeyanlar da görülebilir (Budrys 2005).

Mona Lisa Sendromu: Mona Lisa, Leonardo Da Vinci’nin yüzyıllardır sırrı çözilemeyen esrarengiz portresidir. “Mona Lisa Sendromu”, Bell paralizisinden sonra fasiyal kaslarda gelişen kontraktür durumuna verilen isimdir (Budrys 2005, Ostor ve Phillips 1999) (Resim 8).

Munchhausen Sendromu: Baron Karl Friedrich Hieronymous von Munchhausen 1720–1797 yılları arasında yaşamış, maceraları roman hâline getirilmiş gerçek bir karakterdir. Sık sık, değişik vücut bölgeleri ile ilgili semptomlardan yakınmış ve bu şekilde tanınmış bir kişidir.

Resim 8. Mona Lisa

“Munchhausen Sendromu”, ciddi organik hastalıkları simüle ederek sayısız konsültasyon, hospitalizasyon ve gereksiz operasyonlara gitme durumudur (Budrys 2005). Richard Asher tarafından tanımlanmıştır. Abdominal, hemorajik ve nörolojik olarak sınıflanmıştır. Nörolojik yakınmalar çeşitli baş ağrıları, bilinç değişiklikleri ve psödoepileptik nöbetlerle karakterizedir.

Ondine’in Lâneti: Bir su perisi olan Ondine, sadakatsiz kocası Hans’ı soluk alma yeteneğini gasp ederek cezalandırmıştır. “Ondin’in Lâneti”, konjenital merkezî hipoventilasyon (santral apne) için kullanılır. Solunumun otonomik kontrol yetersizliği olarak tarif edilir (Budrys 2005, Gozal 2004).

Panik: Pan, resmî olarak Olimpiyalı on iki arasında sayılmayan küçük bir Tanrı’dır. Yarı keçi, yarı insan olan Pan, düşmanlarını korku ve endişeye sürükleyen korkunç bir çığlıkla uzaklaştırdığından, bu korku ve endişe hâli “panik” kelimesinin kökenini oluşturmuştur (Georgiades 2002).

Pickwick Sendromu: Pickwick, Charles Dickens’ın Pickwick’in Maceraları (Pickwick Papers) romanındaki şişman çocuk karakter Joe’nun ismidir. Âni, önlenemez uyku atakları bastırmaktadır. “Picwick Sendromu” belir-

Resim 9. Sherwood'lu Robin

gin somnolans, polisitemi, uykuda solunum zorlukları, artmış iştah, obezite, pulmoner hipertansiyon ve siyanozla karakterize olan obstruktif uyku apnesi için kullanılmaktadır (Budrys 2005).

Robin Hood Sendromu: Robin Hood "Hırsızların Prensi" olarak bilinen, Nottinghamshire'daki Sherwood

Resim 10. Straw Peter

Ormanında yaşayan bir halk kahramanıdır. "Robin Hood Sendromu" serebral çalma sendromudur. Ekstraserebral veya intraserebral arterlerin vazodilatasyon, vazokonstriksiyon yahut oklüzyonuna bağlı olarak beyinin bazı alanlarında kanın (oksijenin) deprivasyonudur (Budrys 2005) (Resim 9).

Straw Peter Sendromu: Straw Peter 19. yüzyılda pediatri ve çocuk yazarı Heinrich Hoffman tarafından yazılan Struwwelpeter adlı kitabın ana karakteridir.(Budrys 2005). Hiperkinezi, dikkati sürdürmede güçlük, itkisellik, saldırganlık ve öğrenme güçlüğü olan Straw Peter'dan yola çıkarak hiperaktif çocuk sendromu ve dikkat eksikliği hiperaktivite sendromu (DEHB) "Straw Peter Sendromu" olarak isimlendirilmiştir (Resim 10).

Syringomyeli: Syrnix genç bir Yunan bâkiredir. Pan (Satir: keçi adam) Syrnix'in peşine düşmüş, ondan kaçmaya çalışan Syrnix'in yardım çağlıkları duyularak sazlık kamışına dönüştürülmüştür (Graves 1996). Böylece, içi su dolu boş silindire syrnix adı verilmiştir (Budrys 2005). Syringomyeli, syrnix ve kadim Yunanca'da spinal kord anlamına gelen myelos kelimelerinden türemiştir. "Syringomyeli"; spinal kordda sıvı içeren, anormâl kavite anlamına gelmektedir. (Resim 11).

Resim 11. Pan ve Syrinx: Gerard Hoet

KAYNAKLAR

- Budrys V (2005) Neurological eponyms derived from literature and visual Art. *Europ Neurol*; 53: 4.
- Eftychiadis AC, Chen TSN (2001) Saint Vitus and his dance. *J Neurol Neurosurg Psychiatry*; 70:14.
- Georgiades CS (2002) Etymology of selected medical terms used in radiology: the mythologic connection. *AJR*; 178: 1101-1107.
- Giap BT, Jong CN, Ricker JH, Cullen NK, Zafonte RD (2000) The hippocampus: anatomy, patho-physiology and regenerative capacity. *J Head Trauma Rehabil*; 15: 875-894.
- Gozal D (2004) Online Course. www.eMedicine.com.
- Graves R (1996) *The Greek Myths*. London: The Folio Society.
- Larner AJ (2005) The neurology of "Alice". *ACNR*; 4: 35-36.
- Lendering J (2005) www.Ammon. www.livius.org
- Marsden CD (1976) Blepharospasm-oromandibular dystonia syndrome (Brueghel's syndrome). A variant of adult-onset torsion dystonia? *J Neurol Neurosurg Psychiatry*; 39: 1204-1209.
- Ostor AG, Phillips GE (1999) Immortal women: essays in medical eponyms. *I. Am J Surg Pathol*; 23: 495-501.
- Podoll K, Ebel H, Robinson D, Nicola U (2002) Obligatory and facultative symptoms of the Alice in wonderland syndrome. *Minerva Med*; 93: 287-293.
- Rolak LA (1991) Literary neurologic syndromes. Alice in Wonderland. *Arch Neurol*; 48: 649-651.